

«LA COL·LECCIÓ DE PREMSA PATRIÒTICA DEL CALLÍS» (SANT SALVADOR DE BIANYA, GARROTXA) (1808-1809)

PER

JOAN FORT I OLIVELLA

1. INTRODUCCIÓ

Durant molts de segles, la vida de l'home s'ha desenvolupat al camp, o en estreta relació amb ell. A Catalunya, aquesta realitat es fa més palesa, encara, pel fet que els començaments de la industrialització, al segle XIX, tingueren com a base un corrent de capitals, d'homes i de productes procedents del món rural, que redundaren a la vegada en una prosperitat i millora de llur sector d'origen.

Per tot això, no ens ha d'estranyar que siguin d'aquest període les cases pairals més característiques i notables, construïdes amb una senzilla arquitectònica, malgrat llur volum, que ens admiren. I que s'hi trobi ben sovint un llegat documental, bàsic per estudiar la vida camperola que s'hi desenvolupà, però que també pot informar-nos d'aconteixements, —sovint llunyans—, encara que d'alguna manera interessants i trasbalsadors per als qui hi habitaven, com pot ser una guerra.

Aquest és el cas del Callís, masia a dos vents, situada a Sant Salvador de Bianya, a la part de la Garrotxa que s'ha anomenat «les valls d'Olot», a tocar la «via romana» que pel Cap sa Costa menava al Ripollès, propietat del germà del qui això escrigué. D'ella procedeix la col·lecció en 4 volums, mida quartilla, que pretenc de presentar¹. Són periòdics, proclames i cartes, ordenats cronològicament, d'un període comprès entre el 30-II-1808 i el 24-XII-1809, o sigui, de la primera etapa de la Guerra del Francès. Aquella que subministrà als habitants de les nostres comarques

¹ Ara a Can Planaferrana, Sant Miquel de Campmajor (a prop de Banyoles).

la poca agradable realitat de l'entrada franca de l'exèrcit napoleònic al nostre país i dels aferriats intents, finalment colmats, de conquerir Girona.

EL PERQUÈ DE LA COL·LECCIÓ. UNITAT DEL SEU CONTINGUT

Esdevé un enigma difícil de descobrir l'autor i els motius que el portaren a configurar materialment aquests volums. I més, quan en manca un, que cronològicament es situaria entre els dos primers. Només ens en donen algunes pistes les cartes i anotacions a mà que contenen, i el caràcter unitari ideològicament i ordenat conscientment dels materials que l'integren.

En efecte. Els tres primers volums porten anotat, a l'angle superior dret de cada full, un número (el que als índex d'aquest article citarem com f.x.). Es formen dues numeracions: una de l'1 al 818, corresponent al 1808, en la qual manquen els 289-409 (agost, setembre i octubre fins al 15) i els 560-589 (15 de novembre), que ocupa els 2 primers volums; i una altra, de l'1 al 545, corresponent al 1809. Dites numeracions serviren per a fer un índex temàtic per ordre alfabètic al començament de cada un dels tres volums, indicant el full en el qual es troba cada document imprès o manuscrit.

El quart volum és exclusiu de la *Gazeta Militar y Política del Principado de Cataluña*. Porta la numeració original de la publicació i no té índex.

Una altra pista consisteix en el revers de la coberta del 2on. volum. És un foli, que en el cas de la portada diu que els periòdics «són de la Senyora Pubilla Catarina Castanyer de Olot», i que en el de la contraportada duu escrita la relació de la «talla para cobrar una anualitat i un desè de Catastro, manat per la Junta Govern de Camprodon, de Ordre del Capità General oy als 4 de 7bre de 1808» a les masoveries del Callís.

El primer fet ve testimoniats, dins el mateix volum, f. 646, per una carta de *Narcís Feliu* a *Catherina Bassols y Castañer* d'Olot (*Gerona*, 30-XI-1808); i, al primer, per altres cartes dirigides a la dita senyora, i pel nom de *Castañer* escrit a la part inferior d'alguns diaris. I fa palesa, a la vegada, l'intima relació existent entre ella i alguna junta o amb algú important de l'exèrcit defensor; una preocupació i un interès grans per reconstruir de la forma més completa possible les paraules i els fets, els

manifestos i les notícies referents a la defensa d'Espanya contra la invasió francesa, des del moment de les primeres intrigues fins a la capitulació de Girona; i que compartia les motivacions religioses i de Fe que inspiraven a la majoria dels autors de les pàgines que integren la col·lecció, inclosos els de les cartes.

El segon fet queda corroborat per una carta del propietari veí en *Fco. Turon* a en *Miguel Callís* (Gerona, 5-VII-1808), el propietari de les cases carregades amb els impostos de la Junta; i posa de manifest el pes econòmic de la guerra sobre el camp, la submissió de la zona —en aquell moment— a l'autoritat de la Junta, i la relació d'aquests propietaris amb una destacada família olotina i amb diverses juntes. Aquest darrer punt pot fer-se extensiu a altres cases pairals importants i conegudes de «la muntanya» com El Noguer de Segueró o El Cavaller de Vidrà².

Però, el que realment defineix la col·lecció és el caràcter patriòtic i anti-napoleònic de tot el seu contingut. Les paraules «Dios, Patria y Rey», «Religión», «integridad de la patria», «fidelidad al Rey y a las instituciones legítimas» surten arreu com estendard alçat enlaire en el qual hom té l'esguard fix, mentre es dediquen els insults més insospitats i fantasmagòrics a Napoleó: «vampiro insaciable de sangre humana», «tirano usurpador», «hereje inquieto», «hijo del Pecado», «aborto del Abismo», «enemigo de Dios, de la Iglesia y de todo el género humano», «anti-Cristo», «tu hipocresía te hace mentir, mientes para engañar, engañas para mandar, mandas para robar, robas para reinar y reinas para exterminar».

Aquest llenguatge no expressa altra cosa sinó el temor més o menys justificat davant l'enderrocament dels eixos vertebradors i conductors de la vida nacional en aparèixer a l'horitzó un estrany geni abassegador. Una frase d'un tal «Espectro de Hernán-Cortés» resumeix perfectament aquesta versió a Napoleó, en acusar-lo d'haver robat *als espanyols* —el subratllat és meu— tot aquest seguit de preuadíssimes coses:

«la protección, el objeto de vuestro cariño, el fundamento de vuestras esperanzas, el apoyo de vuestras pretensiones, el alivio de vuestras calamidades, el escudo de vuestra defensa, el sol que penetraba vuestros espíritus, el brazo de la justicia, el poder y la autoridad para conservar vuestra Religión, Fernando VII.»

² Sobre el paper d'aquesta casa a la Guerra del Francès, i més tard a les Guerres Carlines, Ignasi TERRADES i SABORIT, *El Cavaller de Vidrà, al segle XIX, una introducció*. Ponència presentada a la XXVII Assemblea Intercomarcal d'estudiosos, Sant Joan de les Abadesses, 1982.

El rei representava per a aquella gent la justícia natural, era «lo pare dels seus vassalls; al contrari de quan governan uns homes ambiciosos y malvats que no tiran sino á fer lo seu negoci xupant la sang dels pobles (...)»³, i allò era el que davant llurs ulls feia l'emperador franc.

Els periòdics desenvolupaven en aquell moment de lluita a sang i foc contra l'invasor un paper fonamental, i es pot dir que eren fets d'un mateix patró, fins i tot formalment.

En efecte, —menys el *Diario de Barcelona*— els periòdics de la col·lecció tenen la pinta de ser els portaveus de les *Juntas*, i anaven destinats a alenar els ànims dels combatents i també de la població civil. Per la qual cosa difonien les notícies, comunicats, edictes, etc., procedents dels diferents fronts de lluita, donant a conèixer les xifres dels soldats i voluntaris que hi participaven, de les baixes que produïa cada contesa bèl·lica, i les barbaritats de l'exèrcit francès, fets dels quals treien efectives i afectives lliçons.

Però, com que Napoleó movia els tentacles en molts de sentits, també cuitaven d'informar sobre l'estranger (campanyes militars, quefers polítics i problemes econòmics de l'emperador als altres països europeus), donant un relleu especial a tot aquell qui gosava plantar-li cara.

A més, tenien un cert caràcter «local» o corregimental, difonent les notes, ordres i edictes de les juntes i els comentaris del redactor, encaminats a canalitzar ideològica i militarment la guerra a cada població important.

Una de les formes de fer més efectiva la informació era la de publicar notícies o articles de la premsa afrancesada, comentant i combatint totes les mentides que s'hi escrivien; així com la de qualificar les notícies del propi periòdic, especificant si tal notícia «se dice», «se asegura», «se confirma», etc.

Aquest darrer punt ens porta a parlar breument de la llengua en la que es troba escrita tota aquesta documentació.

La premsa, —com hauran pogut comprovar per les citacions que acabem de fer— és escrita en castellà, però també conté alguns textos en llengües «dialectals» com poden ésser el català, el francès o l'andalús. Quina mena de textos poden ser, ja us ho podeu imaginar: discursos sarcàstics sobre l'invasor, escrits en forma de poema, de carta o de paça teatral curta. En canvi, tota la resta és escrit en un castellà força ric, si tenim

³ Frai Magín FERRER, *La mort dels justos condemna la vida dels dolents. Oració fúnebre...*, Cervera 1824, p. 23, a Jaime TORRAS, *Liberalismo y rebeldía campesina 1820-1823*. Barcelona, Ariel, 1976, p. 20 nota 17.

present que es publiquen a Girona, Vic, Manresa... o València en la major part dels casos, inclosos alguns dels poemes, encara que amb variants ortogràfiques.

Dels suplementes, «històrics» i literaris i de les proclames se'n pot dir tres quarts del mateix. En aquest cas, l'excepció és una proclama «*Als habitants del Rosselló, Conflent, Foix i la Cerdanya Francesa*» feta per «Un fiel Catalán en nombre de la patria», editada primer en castellà i català (20-VI-1808), i uns dies més tard en català i prou (29-VI-1808) en un lloc que es diu *Catalunya*, i castellanitzant els topònims en el text castellà. L'autor els recorda que parlen en un mateix llenguatge i que un dia formaren una Monarquia, cridant-los a compartir la defensa d'uns drets. Els dels «Països Catalans», potser?! No, el de la Vida i el de Propietat.

El fet és que Catalunya es trobava amenaçada com a Poble —anava a dir com a Nació— a més de per armes de foc, per la gran arma de domini i anorreament de les arrels d'un Poble que és la llengua, en aquest cas, doblement, car al domini de la llengua castellana —que en molts sectors era a punt de consolidar-se— s'hi afegia el perill imminent del de la llengua francesa, com havia passat a la Catalunya francesa, contra el qual podia (?) ajudar-la aquesta darrera. Per això s'acudeix al suposat patriotisme d'uns germans que potser encara parlen en la mateixa llengua originària que els era amenaçats.

La correspondència personal és l'única cosa escrita —i encara parcialment— en català, una llengua però molt tacada de castellanismes, escrita en una ortografia variable encara que rica lingüísticament. Cal tenir en compte, en aquest sentit, que els autors i els destinataris eren uns pagesos propietaris, amb una certa riquesa cultural i immobiliària, del que llavors i encara ara s'anomena «de la muntanya» (mitjana).

És per aquests fets que he titulat la col·lecció de *patriòtica*, ja que era el patriotisme allò que definia l'ideari i les accions dels autors tant del continent com del contingut, segons deien ells mateixos en les quartilles de les quals és composta.

NOTES SOBRE ELS PERIÒDICS EN PARTICULAR

Foren molts els diaris, gazetes i fulletons que veieren la llum pública durant la Guerra del Francès. Pella i Forgas⁴ ja esmentava *La Abeja polí-*

⁴ «Periodisme. Estudis històrics del de Catalunya». *La Renaixença*, vol. IX (1879), p. 67.

tica literaria de Barcelona i el *Diario de Gobierno de Cataluña y Barcelona*, del 1808, i la *Gazette de Gironne* i la *Gazeta del Departament del Ter*, del 1812, aquests dos darrers estudiats en un interessant article pel meu ex-professor en Lluís Mª de Puig⁵, d'inspiració francesa. I d'inspiració patriòtica el *Diario de Vich*, el *Correo Diario de Vich*, el *Patriota ausonense* (1813), el *Redactor General de Cataluña*, el *Diario de Manresa*, *El Argos* manresà (1808-1814), *La Abeja* manresana (1813), el *Diario militar, político y mercantil de Tarragona*, el *Periódico político y mercantil de la villa de Reus*, el *Diario de Lérida*, el *Diario de Gerona* i la *Gazeta Militar y Política del Principado de Cataluña*.

Més endavant, cita com a periòdics realistes en el període 1820-23 el *Diario de Vich*, el *Diario de Gerona*⁶ y *El Realista* manresà, publicacions que confirmen el caràcter patriòtic i ferrandi de les homònimes del període que estudiem.

Al complet inventari de Gómez Imaz⁷, s'hi afegeix que foren redactors del *Diario de Manresa* i de *El Argos* els canonges Alcina i Francisco Tallada, així com el nom de 3 periòdics manresans més: *El Apuntador de Manresa*, (1811), *El Correo* (1812-13) *El Noticiero* (1812-13). Torrent i Tasis⁸ recullen aquests títols i *El Patriota. Correo Patriótico de Manresa*.

Aquí em centraré en els que integren la col·lecció.

Diario de Barcelona

És el més antic dels que es publiquen a l'Estat Espanyol. Aparegué l'1-X-1792 i subsistí amb aquest nom fins al 22-III-1810, data en la qual el canvià pel de *Diari de Barcelona i del Govern de Catalunya*, per recuperar més tard el títol originari. El seu pla consistia en el títol, el sant del dia, les funcions religioses, una part curiosa i erudita, i una altra econòmica i comercial. Josep Mª Cadena⁹ el defineix com «conservador, catòlic, defensor de los intereses económicos regionales y monárquicos».

⁵ «Notes sobre la premsa napoleònica a Girona», *A.I.E.G.*, XXII (1974-1975), pp. 337-350.

⁶ D'aquest se'n conserva la col·lecció completa a la Biblioteca del Servei d'Arqueologia de Diputació.

⁷ *Los periódicos de la Guerra de la Independencia* (1808-1814). Madrid, 1910.

⁸ *Història de la premsa catalana*, Barcelona, Ed. Bruguera, 1966, vol. II, cap. XXX; «Los diarios publicados en Manresa», *Bages* núm. 64.

⁹ *Diario de Barcelona*, *Gran Enciclopèdia Catalana*, vol. 6, p. 237.

Tant per al període que tractem com per a tota la seva primera etapa en general, és d'un gran interès l'enregistrament del moviment del port de la capital catalana, doncs fou a partir d'ell que Josep Fontana estudià els trastorns causats a la balança comercial per les guerres amb Anglaterra a les darreries del XVIII i principis del XIX¹⁰.

Els números conservats a la col·lecció contenen els edictes publicats pel govern de Madrid quan l'entrada dels francesos i la sortida dels reis d'Espanya, recomanant la tranquil·litat i el bon tracte als nostres «*caros aliados*» els francesos.

*Diario de Gerona*¹¹

Veié la llum el 20-VII-1808 i se n'anà el 10-XII-1809, data de la capitulació de la ciutat, havent-ne sortit 344 números amb un total de 1430 planes, en 4rt. Els seus principals redactors foren el canonges D. Vicente Jiménez i Martín Matute¹². Emili Grahit¹³ esmenta com a col·laboradors del diari als senyors Carlos Beramendi i José Ribas Simón, però la fa sortir un mes abans.

Els exemplars conservats a la col·lecció porten l'escut de Girona, la data i el sant del dia a la capçalera de la portada, i, en canvi, estan mancats de peu d'impremta. Hi abunden sobretot les notícies de l'Empordà i dels setges de Girona. D'ell extregueren els periòdics de Vic, de Manresa i la *Gazeta Militar y Política del Principado de Cataluña* les notícies que publicaven sobre el setge de la ciutat dels quatre rius.

*Correo de Gerona*¹⁴

Aquesta efímera publicació, que precedí a la que venim de comentar, sortí amb la finalitat exclusiva de glossar dos fets que degueren considerar d'especial transcendència: l'atac de Duhesme el 20 de juny, i el nome-

¹⁰ «Sobre el comercio exterior de Barcelona en la segunda mitad del siglo XVIII», *Estudios de Historia Moderna* (Barcelona), V (1955), pp. 199-219.

¹¹ Se'n conserva la col·lecció completa a la Biblioteca del Servei d'Arqueologia de la Diputació, completa des del núm. 128 del 1809 i amb un apèndix de fulletons a la Biblioteca del Seminari, i incompleta a l'Arxiu Històric de l'Ajuntament de Girona.

¹² Enric Claudi GIRBAL, «El periodismo en Gerona, Notas histórico-bibliográficas», *Revista de Gerona*, 1894, Vol. XVIII, p. 227.

¹³ *Reseña histórica de los Sitios de Gerona en 1808 y 1809*, Girona, Imprenta Paciano Torres, 1895, Introducció; Gómez Imaz, *op. cit.*, p. 111.

¹⁴ Els dos únics números coneguts es conserven també a l'Arxiu Històric de l'Ajuntament i a la Biblioteca del Servei d'Arqueologia de la Diputació.

nament de Sant Narcís com a Generalíssim dels exèrcits el 3 de juliol de 1808.

Al primer es dedicà el número del 28-VII-1808, de 19 pàgs., que conté la relació apassionada de la defensa, dedicant grans alabances al sant, i una proclama de Julián de Bolívar aplaudint l'acció d'un grup tan reduït de gent davant un exèrcit mundialment reconegut.

Al segon, el del 6-VIII-1808, de 8 pàgs., que conté una altra proclama exhortant a lluitar per la Religió, el Rei i la Pàtria amb l'ajuda i protecció del sant patró.

*Diario de Vich*¹⁵

Féu aparició el 18-VI-1808, i durà tota la guerra. Porta, a la capçalera, l'escut d'aquesta ciutat, la data i el sant del dia; i, al final, «Con licencia, Vich por Juan Dorca impresor», el mateix que reimprimí diaris d'altres poblacions com Manresa, Saragossa, etc. El núm. 135 porta la contesta de l'editor a unes cartes rebudes, en els següents termes:

«Digo pues, al primero, que entre las muchas cartas que llegan anticipadas a esta ciudad, escojo las que me parecen más verosímiles y de más satisfacción, ya por los sujetos que las describen, ya por los motivos de credibilidad que las acompañan (...). El Plan que sigo en mi diario es que el último de cada semana tengan los suscriptores una colección de los principales papeles públicos de España (...) yo no debo comprometer ni abusar de la confianza con que me han honrado las legítimas autoridades, constituyéndome redactor del Diario; logro mis deseos publicando como hasta aquí, y no llevo otro interés que servir a la Patria».

La qual cosa posa de manifest que aquesta premsa depenia directament de les Junes corresponents, i potser per això els *Diario de Vich*, de *Manresa* i de *Gerona* duen l'escut de la ciutat que els produïda.

La faceta literària hi troba un lloc adient, igual com s'esdevé a l'homònim de Girona, publicant-s'hi algunes poesies. I el comentari històricopolític, amb una ferotge crítica a la Revolució Francesa —que és qualificada com «la historia del entusiasmo más peligroso, más sangriento y más inútil» (núm. 675)—, la política de Napoleó (núm. 753) i amb una crítica a les Corts de Castella i Aragó dels dos segles passats

¹⁵ Se'n conserva la col·lecció completa a l'Arxiu Diocesà de Vic.

—doncs només servien per aprovar pressupostos de guerra i decrets prohibint a molts de ports el comerç amb les Índies (núm. 684)—, entre altres.

Gazeta de Vich

Sortí al carrer el 22-VI-1808. Des del 1-VII-1808 es titula *Gazeta Diaria de Vich*, i el 16-X-1808 ja porta el nom de *Correo Diario de Vich*. L'impresor és sempre el mateix, Felip Tolosa, i a la capçalera sols porta el títol i el dia.

Hi destaca un curiós però significatiu «catecismo patriótico» (números 1, 2 i 3 de 1809), i una proclama als catalans en la qual se'ls recorda una sèrie molt llarga d'enfrontaments victoriosos amb els francesos, que arrenca del segle XIII! (núm. 120 del 1808).

*Diario de Manresa*¹⁶

Nasqué cap al 21-VI-1808 i durà fins al final de 1809. Des del núm. 22 ja porta l'escut de la ciutat i l'impresor, un tal *Martín Trullàs*. Com els de Vic i de Girona, porta a la capçalera la data i el sant del dia. Cornet i Mas¹⁷ diu que el redactava el canonge Alcina i Tolluda.

També conté alguns poemes i unes cartes amb les corresponents contestacions del General Sebastini a Jovellanos, Saavedra i Venegas (núm. 135).

Gazeta Militar y Política del Principado de Cataluña.

Degué aparèixer cap a començaments d'octubre de 1808. Era l'òrgan oficial de premsa de la *Junta Militar Superior del Principado de Cataluña*, i seguia a aquesta en el viatge per diferents ciutats catalanes. Sortia els dilluns i dijous.

S'hi troben resums dels fets més rellevants ocorreguts durant el llarg i darrer setge de Girona, així com els articles de la seva capitulació (núm. 34 de la 2ª sèrie) i el balanç de morts a la tràgica jornada del 29-IX-1809 al *Suplemento al Diario de Gerona* de la mateixa data.

¹⁶ Se'n conserva la col·lecció quasi completa a l'Arxiu Gasol de Manresa.

¹⁷ *Guia de Manresa y Comarca*, citat per Gómez Imaz, *op. cit.*, p. 112.

Gazeta de Valencia

Francesc Pérez i Morgan¹⁸ diu que era un bissetmanal que es publicà al País Valencià, amb diversos títols, del maig de 1808 a gener de 1815, amb el propòsit de difondre les ordres de la *Junta Superior del Reyno de Valencia*. Amb aquell títol duraria fins a desembre de 1810, essent el seu redactor Josep Esteban, primer, i més tard Ferrer d'Orga. Gómez Imaz¹⁹ diu que durà del 7-VII-1808 al 29-XII-1809, que sortia els dimarts i divendres, i que n'era impressor Josep Esteban i redactor el presbíter D. Luís Montfort, capellà de S. Pedro del Real de Madrid.

Els escassos exemplars d'aquesta publicació que es troben a la col·lecció comentada són de juny de 1808 i no porten peu d'impremta.

Correo de Murcia

Gómez Imaz el qualifica de «Periódico noticioso y patriótico que se publicaba en Murcia en 1808, en 4º, de una hoja, a veces dos, e imprimíase por orden de la Junta». Hi puc afegir que els dos números que conec porten l'escut de la ciutat, i que un d'ells esmenta com a impressors la «Vda. de F. Muñoz y su Hijo, con licencia de la Junta».

Diario Napoleónico

Es distingeix per un caràcter satíric notable, atacant i ridiculitzant les tropes franceses i a *San Napoleón*. És una incògnita el lloc originari de publicació, ja que es conserven exemplars procedents d'impremtes de València, Saragossa i Madrid.

CONCLUSIÓ

Les pàgines que acabo de ressenyar constitueixen el treball i pensament, el llegat històric, d'uns homes (el col·leccionista i els autors dels escrits col·leccionats) que volgueren deixar a la posteritat constància del seu pas per la vida i dels acontereiments que els va tocar de viure, conscients de la transcendència que tenien.

Treball i pensament motivats i condicionats per l'originalitat de llur trasbalsat present —la crisi de l'Antic Règim, la invasió, la guerra contra

¹⁸ *Gazeta de Valencia*, *Gran Enciclopèdia Catalana*, Vol. 8, p. 34.

¹⁹ *Op. cit.*, p. 169.

l'invasor, l'atropellament, mort i/o naixement d'algunes institucions i estructures—; per llur posició econòmica i social de classe —la noblesa laica o religiosa semi-feudal, propietària de terres i de béns que es veien amenaçats—; i per llurs fortes conviccions religioses —les d'un catolicisme tradicional i molt vinculat a les estructures de poder, estructural i ideològicament— que veien igualment soscavades. Treball i pensament conservadors, aguditzats per la gravetat de l'assumpte, però que —per això mateix— hagueren de cercar una sortida acceptable a l'embolic, i el trobaren, com a mínim teòricament. Ací tenim les Corts de Cadis, les Juntes, l'aliança amb Anglaterra, i una obstinada i finalment victoriosa lluita per foragitar l'invasor. És des d'aquestes noves «estructures de poder» que cal estudiar —tal com va apuntar fa quatre dies en Josep Fontana²⁰— la Guerra del Francès i els començaments del trasbalsat segle XIX espanyol.

Però, de la paraula al mos n'hi va un bon tros, i el Ferran VII pel qui tan lluitaven, vingué i destruí el poc o molt que s'havia fet, no sabé desfer-se dels escàndols i camarilles que envoltaven els seus avantpassats; i sí deixà perdre les Amèriques, la integritat de la Pàtria que havia obligat a conservar als francesos —i així ho feren— i que ell, o Espanya, fou incapaç de mantenir mercès a l'aliança amb Anglaterra, que li valgué guanyar una guerra al preu de perdre un continent.

Aquests mateixos papers ens deixen entreveure, malgrat llur aparent unilateralitat, que no eren pas els mateixos els pensaments dels espanyols —catalans inclosos— en aquella lluita.

Hi hagué qui aprofità l'ocasió per sostreure's del pagament de delmes i d'altres pesades càrregues senyorials i municipals; de manera que les Juntes hagueren d'establir tribunals i dures penes contra aitals persones. També es donaren casos d'ocupació violenta dels llocs de poder locals, matant al capità general o a l'autoritat existent. I és que, en una guerra, es verifica aquella fòrmula —d'arrels alt-medievals a casa nostra— de què, «mentres no hi ha rei —o és estranger—, regna Crist», convertida ara en «regna el Poble». O aquella altra, clarament exposada per Ferran Soldevila²¹ i per Pierre Vilar²², segons la qual masses poc entusiastes front a una guerra ofensiva, es revelen en posició defensiva capaces d'un patriotisme

²⁰ «Joan Mercader i la història del regnat de Josep Bonaparte», *L'Avenç*, núm. 46 (octubre 1983), p. 7 (717).

²¹ *Els catalans i l'esperit belicós*, Barcelona, Ed. 62, 1966.

²² Ocupació i resistència durant la Guerra Gran i en temps de Napoleó, *Assaigs sobre la Catalunya del segle XVIII*, Barcelona, Ed. Curial, 1973, p. 131.

exaltat que les fa capaces d'imposar-se a les minories organitzadores, tant si són locals com estrangeres.

Entre els qui recolzaren la lluita contra Napoleó, trobem als textos que aquí presentem un nombre considerable i majoritari que convida als francesos a participar en aquesta lluita, perquè consideren que l'Emperador també ha enganyat i esclavitzat als seus propis subdits. Però n'hi ha d'altres, com l'autor de les *Reflexions político-Cristianas...*, que, sota el lema de «*el vencedor pone la ley al vencido*» promouen la lluita contra Napoleó entre els espanyols, ja que és l'usurpador, l'estranger, el poder mai acceptat..., mentre aconsellen als francesos l'acceptació del poder establert i aprovat per els mateixos, malgrat que es comportés injustament amb ells.

Finalment, trobem els qui —bé per mantenir-se en llurs càrrecs oficials quan l'ocupació francesa, bé per l'obediència a les lleis i decrets d'aquests i la col·laboració en llurs campanyes militars— feren costat al poder napoleònic. Són els anomenats «afrancesats», nombrosos sobretot a Barcelona i altres capitals.

El que quedà en la ment popular de la figura de Napoleó i dels que el seguien —a part dels ara malalts de mort plàtans de Girona— fou un odi latent, que ha quedat reflectit en aquesta cançó, que la meva mare encara havia sentit cantar a «en Pep del Callís»:

«Mai res de bo n'ha vingut d'aquella França
solament bon pa i bon vi, mongetes blanques».

APÈNDIX

SITUACIÓ TEMPORAL DELS PERIÒDICS DE LA COL·LECCIÓ

DIARIO DE BARCELONA; març, abril, maig. 1808.

DIARIO DE VICH; GAZETA DE VICH; juny, juliol, octubre, novembre, desembre. 1808. Gener, febrer, març. 1809.

DIARIO DE MANRESA; juny, juliol. 1808 i 1809.

DIARIO DE GERONA; novembre, desembre. 1808. Gener, febrer, març. 1809.

GAZETA MILITAR Y POLITICA DEL PRINCIPADO DE CATALUÑA; juny, juliol, agost, setembre, octubre, novembre, desembre. 1809.

Diario de Cartagena; Gazeta de Valencia; juny 1808. Número solt. Gazeta Ex. de Zaragoza; Correo de Gerona; Diario de la Ciudad de Lérida; juliol 1808. Números solts.

Diario Napoleónico; novembre 1808. Número solt.

Correo de Murcia; gener 1809. Números solts.

PERIÒDICS

Diario de Barcelona

Nº 90 (30-III-1808); 92 (1-IV-1808); 93 (2-IV-1808); 117 (26-IV-1808); 121 (30-IV-1808); del 135 (14-V-1808) al 138 (17-V-1808); 146 (25-V-1808); 154 (2-VI-1808).

Diario de Vich

Del nº 1 (18-VI-1808) al 3 (20-VI-1808); 4 (11-VII-1808); 5 (12-VII-1808); del 7 (14-VII-1808) al 11 (18-VII-1808); 13 (20-VII-1808); del 15 (22-VII-1808); al 22 (29-VII-1808); 24 (31-VII-1808); del 102 (16-X-1808) al 130 (12-XI-1808); 132 (14-XI-1809); del 134 (16-XI-1808) al 176 (31-XII-1808).

Del nº 1 (1-I-1809); al 8 (8-I-1809); del 10 (10-I-1809) al 17 (17-I-1809); del 22 (22-I-1809) al 26 (26-I-1809); del 28 (28-I-1809); al 70 (11-III-1809); del 72 (13-III-1809) al 77 (18-III-1809); del 79 (20-III-1809) al 87 (28-III-1809); del 89 (30-III-1809) al 96 (7-IV-1809).

Gazeta de Vich

Del nº 1 (22-VI-1808) al 5 (27-VI-1808); 7 (29-VI-1808); 8 (30-VI-1808); canvi de nom.

Gazeta Diaria de Vich

Del nº 9 (1-VII-1808) al 11 (3-VII-1808); 13 (5-VII-1808); 14 (6-VII-1808); del 16 (8-VII-1808) al 20 (12-VII-1808); del 22 (14-VII-1808) al 25 (17-VII-1808); 28 (20-VII-1808); 30 (22-VII-1808); 31 (23-VII-1808); 34 (26-VII-1808); del 36 (28-VII-1808) al 39 (31-VII-1808); canvi de nom.

Correo Diario de Vich

Del nº 114 (16-X-1808) al 128 (30-X-1808); del 130 (1-XI-1808); al 141 (12-XI-1808); del 144 (15-XI-1808) al 153 bis (25-XI-1808); del 159 (26-XI-1808) al 192 (31-XII-1808).

Del nº 1 (1-I-1809) al 8 (8-I-1809); del 10 (10-I-1809) al 17 (17-I-1809); del 22 (22-I-1809) al 34 (3-II-1809); del 36 (5-II-1809) al 41 (10-II-1809); del 43 (12-II-1809) al 56 (25-II-1809); del 58 (27-II-1809) al 97 (7-IV-1809).

Diario de Manresa

Nº 8 (29-VI-1808); s. nº (2-VII-1808), «Reimpreso en Vich: Por Juan Dorca Impresor»; s. nº ni data, «Reimpreso día 9 de julio de 1808 (...) en Vich: en la oficina de Juan Dorca»; nº 20 (11-VII-1808); nº 22 (13-VII-1808); 23 (14-VII-1808); 122 (20-X-1808).

Nº 145 (28-V-1809); 155 (7-VI-1808); del 157 (9-VI-1809) al 170 (22-VI-1809); del 172 (24-VI-1809) al 195 (20-VII-1809).

Correo de Gerona

28-VI-1808; 6-VII-1808.

Diario de Gerona

Nº 118 (14-XI-1808); 119 (15-XI-1808); 126 (22-XI-1808); del 132 (28-XI-1808) al 137 (3-XII-1808); 139 (5-XII-1808); del 146 (12-XII-1808) al 152 (18-XII-1808); 179 (18-XII-1808); 158 (24-XII-1808); 159 (25-XII-1808); 161 (27-XII-1808).

Nº 4 (4-I-1809); 5 (5-I-1809); del 7 (7-I-1809) al 13 (13-I-1809); 16 (16-I-1809); 17 (17-I-1809); 23 (23-I-1809); del 34 (3-II-1809) al 36 (5-II-1809); del 47 (16-II-1809) al 49 (18-II-1809); 69 (10-III-1809); 70 (11-III-1809); del 75 (16-III-1809) al 77 (18-III-1809).

Gazeta Militar y Política del Principado de Cataluña

Del nº 75 (29-VI-1809) al 90 (21-VIII-1809).

Del nº 1 (24-VIII-1809) al 32 (17-XII-1809); 34 (24-XII-1809).

Gazeta de Valencia

14-VI-1808; 16-VI-1808; nº 5 (21-VI-1808); nº 4 (22-VI-1808); nº 5 (diferent), «Reimpresa día 4 de julio de 1808».

Diario de Zaragoza

Sense nº ni data, reimpresos a Vic a la oficina de Joan Dorca el 8-VII-1808, el 9-VII-1808 i el 19-VII-1808.

... PREMSA PATRIÒTICA DEL CALLÍS

Correo de Murcia

nº 104 (12-I-1809); 106 (14-I-1809).

Diari de Cartagena

5-VI-1808.

Diario de la Ciudad de Lérida

Sense nº ni data, «Reimpreso día 7 de julio de 1808 (...) en Vich: en la oficina de Juan Dorca».; 10-VII-1808.

Diario Instructivo, Político y Militar de la Ciudad de Lérida

Sense nº ni data, «Reimpreso día 6 de julio de 1808».

Extracto de la Gazeta Extraordinaria de Zaragoza

10-VI-1808, «Por Felipe Tolosa impresor de la misma».

Diario Napoleónico

26-XI-1808.

FULLETONS

CONTESTACION a la Carta Pastoral, que con el nombre de un M.R. Arzobispo In Partibus publicó la Gazeta Diaria de Murat el día 17 de Junio de este año, 4 pàgs. f. 492.

DIALOGO. Entre un Caballero Napolitano de la comitiva de José Napoleón intruso Rey de España y el Alcalde de Tioja cerca de Búrgos., 12 pàgs. f. 410

D.V.M. Y M., La Muerte de Murat. Escena trágica, ó bien semiunipersonal joco-serio. Por..., Tarragona, Oficina de Mª Canals Viuda, regida por Miguel Puigrubí, 12 pàgs. f. 220.

EXCLAMACIONES desesperadas del incomparable Napoleón, y alabanzas dignas de nuestro Amado Fernando Séptimo., 4 pàgs. f. 418.

Expectro de Hernán Cortés, Discurso pronunciado en estos días a los Españoles por un..., 4 pàgs. f. 468.

ELOGIO de los Ampurdaneses por la heroica acción de haber hecho prisionero el Príncipe de Saint-Kilberg. Imprenta de Felipe Tolosa, Vich, 2 pàgs. f. 283.

HISTORIA DESCUBIERTA: Noticia presente, pasada y futura, antidiario de Madrid del 10 de Mayo y siguientes., 8 pàgs, 2 exemplars. f. 47.

INVECTIVA contra el Mayor Traydor del Universo; y narración de las hazañas de los Catalanes contra el enemigo del género humano., 10 pàgs. (manca un troç i impressor). f. 284.

JUNTA DE GOBIERNO DEL REYNO, OFICIO Y DOCUMENTOS que su Alteza la Serenísima Suprema... congregada en la Ciudad de Sevilla, ha dirigido á la Junta de Gobierno de Tarragona. Tarragona en la Imprenta de Maria Canals Viuda, por Miguel Puigrubí Impresor, 20 pàgs, f. 69.

JUNTA GUBERNATIVA DEL REYNO, LA SUPREMA A la Nación Española., Aranjuez 26 de Octubre de 1808, 16 pàgs, f. 811.

MANIFIESTO POLÍTICO sobre las actuales circunstancias. 7 pàgs, f. 38.

PEREZ, Nicolás, Batallas que los Catalanes han ganado a los Franceses en esta guerra. Batalla 1ª del Bruc. Por Don..., redactor de la *Gazeta de Vich*, Imprenta de Tolosa, 8 pàgs. f. 65.

QUEVEDO Y QUINTANA, Pedro RESPUESTA DADA A LA Junta de Gobierno por el Ilmo. Sr. Obispo de Orense Don..., con motivo de haber sido nombrado Diputado para la Junta de Bayona, 4 pàgs. f. 146.

REFLEXIONES Político-Christianas sobre la Carta Pastoral, que Don Félix Amát Arzobispo de Palmira, y Abad de San Ildefonso, del Consejo de S.M. &c. dirigió al Clero, y demás Fieles de su Abadía. Las consagran a los MM. II. SS. de la Junta de Gobierno de la Ciudad de Tarragona, unos fieles vasallos de S.M. DON FERNANDO VII. Gerona: En la Imprenta de Agustin Figaro, y Oliva, en la Calle de las Ballesterías.

BANS, EDICTES I PROCLAMES (*)

«Al contemplar la grande obra...», Reial resolució per la qual es faculta als caps militars per imposar la pena de mort a tot desertor o individus sense passaport. Trujillo 9-I-1809, Vich 10-I-1809, 20 × 27 cms., vol. 3, f. 53.

«A los Habitantes del Rosellón, Conflent, Foix y la Cerdaña Francesa./ Als Habitants del Rosselló, Conflent, Foix y Cerdanya Francesa»., per *«Un fiel Catalán en nombre de su Patria./ Un fidel Catalá en nom de sa Patria»*. Proclama en la qual se'ls recorda que parlen una mateixa llengua i que un dia formarem una Monarquia, i se'ls crida a compartir la defensa d'uns drets. «Cataluña» 20-VI-1808, 26 × 40, vol. 1, f. 126.

«BANDO» de la «Junta Suprema de Gobierno de la Ciudad y Reyno de Valencia», pel que es nomena cap de les forces que es dirigeixen a Madrid, i se li concedeixen facultats judicials a Joseph Caro. Valencia 27-V-1808, 15 × 28, vol. 1, f. 37.

«BANDO» de la «Junta Suprema...», pel que es recomana la tranquil·litat i s'institueix la Junta com a tribunal de Justícia. Valencia 27-V-1808, 15 × 28, vol. 1, f. 37 b.

«Certifico...», Sentència de força i d'esquarterament contra Ramon Gómez, per Teodoro REDING. Tarragona 18-I-1809, 25 × 38, vol. 3, f. 104.

«De resultas...». Ordre de Teodoro REDING a la Junta de Vic referent a la reincorporació dels terços a l'exèrcit. Tarragona 30-XII-1808, Vich 4-I-1809, 15 × 23, vol. 1, f. 81.

«Boble Catastro...». Edicte de la «Suprema Junta de Gobierno del Principado de Cataluña», en el qual es fixen els impostos de guerra. Lérida, 26-VI-1808, 15,5 × 30, v. 1, f. 121.

«El momento de la libertad se acerca...». Proclama de Francisco SALINAS als Catalans, en la que es diu que els vénen a deslliurar. «Reimpresa en Vich por Felipe Tolosa», 15,5 × 30, v. 1, f. 22.

«Encargo a V.S...». Ordre de Teodoro REDING a la Junta de Vic, referent a la reincorporació dels terços a l'exèrcit. Tarragona 30-XII-1808, Vich 4-I-1809, 15 × 20, v. 1, f. 82.

(*) Davant la impossibilitat de transcriure la totalitat del text dels bans, edictes i proclames, ens limitem a ressenyar-ne l'encapçalament i donar-ne una breu síntesi del seu contingut.

«En la mañana de este día...». Comunicat de guerra del «Marqués de Villafranca y los Vélez duque de Medinasidonia». Murcia 12-I-1809, 20 × 29, v. 1, f. 64.

«En la Junta Extraordinaria...». Ordre de la «Junta de Gobierno de Vich» manant formar sometent. Vich 21-II-1809, 20 × 30, v. 3, f. 248.

«Españoles...». Proclama de la «Suprema Junta Central del Reyno» als Espanyols, en la qual se'ls anima a seguir lluitant. Vich 10-I-1809, 20 × 30, v. 3, f. 51.

«Franceses...». Proclama en la qual se'ls crida a lluitar contra el «monstruo que se alimenta en nuestra sangre», 15 × 21 (2 exemplars) v. 1, f. 83.

«La gloria adquirida...». Proclama del Gobernador y Junta de Arma-mento de Vich» als habitants de la ciutat i corregiment, invitant-nos a venjar el tirà. Vich 11-VI-1808, 28 × 38, 5. v. 1, f. 88

«*LA VOZ DE ESPAÑA, A NAPOLEON*», per «El Enemigo de Napoleón». Li recorda els favors que Espanya li ha fet, i el premi que els ha donat, convidant als Espanyols i als Catalans a venjar-se de les ofenses d'aquell al Rei i a la Pàtria, al Papa i a la Religió. «Cataluña» 20-VI-1808, 15 × 21, 4 fulls sense numerar. v. 1, f. 105.

«No se ha visto la Nación Española...». Carta pastoral del Bisbe de «Vique» Francisco de VEYAN Y MOLA, exhortant els seus fidels i ministres a col·laborar amb llurs donatius i oracions a la defensa de la Religió, la Pàtria i el Sobirà Rei amenaçats. Vique 23-VII-1808, 22 × 30, v. 1, f. 247.

«Por quanto NOS...». Edicte de Joseph de EZPELETA, pel que es fan públiques les renúncies de la Corona per Carlos IV, i dels drets dels Infants Fernando, Carlos i Antonio, en favor de Napoleón. Barcelona 24-V-1808, 15,5 × 25. v. 1, f. 21.

«*PROCLAMA. Al EXCELENTISIMO SEÑOR GENERAL DUHESME*», en la que es convida a aquest i als seus seguidors a abandonar el Tirà i a sotmetre's a Espanya amb nosaltres, perquè aquesta «Solo aspira á sostener los derechos de su legítimo Soberano, su independencia, y su sagrada Religión». Sense lloc ni data, 15 × 21, 4 pàgs., v.1, f. 55.

«*PROCLAMA. Als habitants del Rosselló, Conflent, Foix i Cerdanya Francesa*», per «*Un lleal Català en nom de sa Patria*». Mateix text que la del f. 126. «Cataluña» 29-VI-1808, 21 × 30, v. 1, f. 143.

«PROCLAMA. Italianos...», en la que l'Arxiduc d'Austria els crida a prendre les armes de l'Emperador Francisco. Udine 13-IV-1809, 16 × 30. v. 3, f. 430.

«PROCLAMA DEL PUEBLO ESPAÑOL AL PUEBLO FRANCES. / PROCLAMATION DU PEUPLE ESPAGNOL AU PEUPLE FRANCAIS». Convida al veí del nord a lluitar contra el «monstruo». S. ll. n i data, 20,5 × 30. v. 1, f. 83.

«PROCLAMA. Pueblos del Corregimiento de Gerona...», Julián de Bolívar crida els homes de 16 a 40 anys a agafar les armes, amb ordre i subordinació, per a la defensa comú de «la Religión, el Rey y la Patria». Gerona 13-VI-1808, 27 × 40. v. 1, f. 91.

«PROCLAMA QUE LOS INGLESES DIRIGEN A LOS ESPAÑOLES, convidant-los a destruir la tirania, a liberarnos de la esclavitud a salvar nuestra patria, mujeres, hijos, lugares y haciendas». «Navio Almirante» 6-VI-1808, «Reimpresa en Murcia». 15 × 21, 4 pàgs. v. 1, f. 63.

«PROCLAMA. Una de las cosas...», en la qual la Junta de Vic convida els francesos a prosseguir llurs relacions comercials amb Espanya. Vich 19-VI-1808, 26 × 40. v. 1, f. 89.

«Que son vocales de la Junta General...». Acta de nomenament de vocals i de president de la «Junta de Gobierno de Vich». S. d. ni lloc (a mà, «Juin» 4), 20 × 20. v. 1, f. 57.

«Soldados...». Proclama de la «Suprema Junta de Gobierno del Reyno a los desertores, oferint-los-hi d'escollir entre agafar les armes o ser morts com a enemics del Rei, de la Religió, de la Pàtria i de la independència d'Espanya». Aranjuez 26-XI-1808, Vich 10-I-1809, 20 × 27. v. 3, f. 52

«Un Extraordinario...». Edicte de Joseph de Expeleta, en el que es dona a conèixer el nomenament del Duque de Berg com a «Lugar Teniente General del Reyno», i es recomana la confiança en les tropes de l'Emperador. Barcelona, 13-V-1808, 26 × 38. v. 1, f. 16.

«Uno de los modos...». Ban de la «Junta Superior de Observación y Defensa de Valencia», pel qual es fa públic l'edicte de la «Suprema Junta Central» convidant els estrangers que serveixen a l'exèrcit francès a alinear-se sota les nostres banderes. Valencia 17-II-1809, 20 × 30. v. 3, f. 248.

«Valerosos Catalanes...». Proclama de Jaime GARCIA CONDE als catalans a interceptar els convois que vinguin de França, i a servir per la causa de Ferran VII. Villa de Olot 17-VIII-1809, 31 × 43. v. 3, s. f.

«*VALEROSOS Y PIOS CATALANS*». Proclama de la «Junta Superior del Principado de Cataluña», en la qual se'ns convida a la lluita contra l'enemic, mentre ella es trasllada a Solsona, empaitada per aquest. Solsona 4-VII-1811, 39 × 28. v. 3, s. f.

«*Valientes Españoles...*». Proclama del Marquès de Sta. Cruz a Astúries (còpia a mà), en la qual es convida a aquests a lluitar per evitar mals pitjors. v. 1, p. 62.

CARTES (pel lloc d'origen)

Barcelona 21-III-1808 (en català). Explica un prodigi esdevingut al Pilar de Saragossa, conegut per cartes procedents d'allà, consistent en l'aparició d'un núvol del qual sortia una palma amb una corona i 7 palmes més. v. 1, f. 31.

Barcelona 8-VI-1808 (en castellà). Explica la contesa del Bruc i diversos miracles. v. 1, f. 81.

Barcelona 10-VI-1808 (en català). Explica la presa del castell de Montjuïc del dia anterior i l'existència d'un cordó de 10.000 homes entre Montgat i el coll de la Trinitat per impedir als francesos passar comestibles. v. 1, f. 84.

Cervera 22-VI-1808 (en català). Dirigida a la Sra. Catherina. Diu que tenen un governador, enviat per Palafolls. v. 1, f. 112.

Cuenca 3-I-1809 (en castellà). Còpia de la de Francisco RIERA Y BERTRAN, alias «el Procurador de St. Privat» de «ayer dia 16». Notícies de Madrid i vàries. v. 3, f. 10.

Gerona (9) 11-VI-1808 (en català). Notícies de la guerra a divesos llocs. v. 1, f. 90.

Gerona 15-VI-1808, signada per Gayetano de Olot (borrat), Notícia de l'expulsió del governador de Roses (en català), i dels atemptats contra el Papa i els Cardenals a Roma. (en castellà). v. 1, f. 96.

Gerona 5-VII-1808 (en català). Francisco TURON a Miquel CALLIS. Explica els moviments de l'estàtua de Sant Narcís el dia anterior i que l'han nomenat Secretari de la Junta Econòmica. v. 1, f. 158.

Gerona 30-XI-1808 (en català). Narcís FELIUS a Catherina BASSOLS Y CASTAÑER d'Olot. Dóna notícies del General Lazan.

Gerona 2-VII-1808 (en català). Diu que s'ha trobat un general francès que

... PREMSA PATRIÒTICA DEL CALLÍS

portava un mapa amb el camí indicat per escapar a França, i que l'endemà es nomenarà sant Narcís Capità General. v. 1, f. 146.

Madrid, 19-III-1808, còpia (en castellà). Explica que Godoy aconsellà el rei que s'absentés, però que ara és pres, i que demà entraran més de 20.000 francesos. v. 1, f. 1.

Madrid 27-V-1808, «*EXTRACTO DE UNA CARTA DEL GENERAL Dupont* dirigida á la Ciudad de Cartagena, é interceptada por la Junta de Gobierno» (imprès) v. 1, f. 36.

Madrid 28-V-1808 (en castellà). Notícies diverses. v. 1, f. 42.

Olot 4-VII-1808 (en català). Notícies de Barcelona. v. 1, f. 155.

Zaragoza 21-VI-1808 (en castellà). L'autor és el mateix que el de la del f. 42. Notícies de les tropes castellanès. v. 1, f. 107.

Valencia 28-V-1808 (en castellà). Notícia de la proclamació, el dia anterior, a dita ciutat de Ferran VII, etc. v. 1, f. 43.